

6. Івченко А.І. Палацовий парк села Вишня та його рідкісні дерева / А.І. Івченко, І.М. Пацура, А.С. Мельник // Природно-заповідний фонд України – минуле, сьогодення, майбутнє : матеріал. Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 20-річчю прир. запов. "Медобори" (26-28 травня 2010 р., смт. Гримайлів). – Тернопіль : Вид-во "Підручники і посібники". – 2010. – С. 819-823.

7. Кармазін Р.В. Інтродукція голонасінних у Ботанічному саду / Р.В. Кармазін // Праці Ботанічного саду : зб. наук. праць. – Львів : Вид-во Львів. ун-ту, 1963. – С. 50-57.

8. Кармазін Р.В. Інтродукція сосни твердої в західних областях УРСР / Р. В. Кармазін // До 300-річчя ЛДУ ім. Івана Франка : ювілейна наук. сесія. – Львів : Вид-во Львів. ун-ту, 1961. – С. 15-17.

9. Колесников А.И. Декоративная дендрология / А.И. Колесников. – М. : Изд-во "Лесн. пром-сть", 1974. – 704 с.

10. Eastern hemlock *Tsuga canadensis* (L.) Carr. [Electronic resource]. – Mode of access http://plants.usda.gov/plantguide/pdf/cs_tsca.pdf.

11. Little Silas. Pitch Pine (*Pinus rigida* Mill.) / Silas Little, Peter W. Garrett. [Electronic resource]. – Mode of access http://www.na.fs.fed.us/pubs/silvics_manual/Volume_1/Pinus/rigida.htm.

12. Malicki Marek. Drzewa i krzewy parku przypałacowego w Maciejowcu / Marek Malicki // Rocznik dendrologiczny. – 2005. – Vol. 53. – S. 127-138.

13. Tyniecki W. Winiki dotychczasowych prob aklimatyzacji obcych drzew w Europie / W. Tyniecki // Sylwan, 1891. – S. 383-390, 423-433.

14. Tyniecki W. Z ogrodu botanicznego Krajowej szkoły gospodarstwa lasowego we Lwowie / W. Tyniecki // Sylwan, 1896. – T. 14. – S. 206-210, 253-256, 412-421.

15. Gazda Anna. Stan badań nad obcymi gatunkami drzew w polskich lasach / Anna Gazda // Studia i Materiały CEPL w Rogowie 45, R. 14. – Zeszyt 33/4/2012. [Electronic resource]. – Mode of access http://www.czlowiekiprzyroda.eu/3obce/obce_w_lasach.pdf.

Івченко А.І., Пацура І.М., Хомюк П.Г. Малораспространенные высоковозрастные древесные интродуценты парка туристической базы "Карпаты" (Сколевщина) и потенциальная роль этих таксонов в озеленении и лесном хозяйстве

В парке туристической базы "Карпаты" (Сколевский р-н на Львовщине) сохранилось 11 высоковозрастных деревьев со значительными биометрическими показателями трех редких таксонов. Подобные особи изредка встречаются и в других старинных парках Львовщины. Представители этих таксономических единиц являются ценными объектами для озеленения и ландшафтной архитектуры, а также биологической и лесной науки и практики. Исходя из темпов роста особей сосны жесткой *Pinus rigida* Mill. и оттопыренной формы кипарисовика горохоплодного *Chamaecyparis pisifera* 'Squarrosa', а также потребительских свойств их древесины, можно сделать вывод о целесообразности создания экспериментальных лесных культур этих таксонов в речных долинах северо-восточного мегахолла нижнегорного пояса Карпат.

Ключевые слова: старинный парк, малораспространенные высоковозрастные деревья, экспериментальные лесные культуры интродуцентов.

Ivchenko A.I., Patsura I.M., Khomyuk P.G. Uncommon Tree Introducements Growing in the Park of Karpaty Tourist Base in Skole District, their Potential Role in Landscaping and Forestry

Eleven overage trees of rare taxons are preserved in the park of tourist base "Karpaty" (L'viv region, Skole district). They have significant biometric indicators. Such individuals are located in other ancient parks of Lviv region. Representatives of these taxonomic units are valuable objects for gardening and landscape architecture, as well as for biological and forestry sciences. In our opinion, based on the growth rate of individuals of *Pinus rigida* Mill. and *Chamaecyparis pisifera* 'Squarrosa' and its consumer properties of wood, we can conclude the feasibility of establishing experimental forest plantations of these taxa in river valleys in north-east megalope of Carpathian's lower mountain belt.

Keywords: ancient parks, uncommon overage trees, experimental forest plantations of introducent species.

УДК 630*674.032.475.4

Доц. В.М. Гриб, д-р с.-г. наук –

НУ біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ВПЛИВ ГОСПОДАРСЬКИХ ЗАХОДІВ НА СТАН І ПРОДУКТИВНІСТЬ ШТУЧНИХ СОСНОВИХ ДЕРЕВОСТАНІВ

Досліджено вплив густоти та складу на ріст і продуктивність штучних соснових насаджень, створених унаслідок часткового обробітку ґрунту на зрубках та землях, виведених з-під тимчасового сільськогосподарського користування. Наведено результати ходу росту за висотою, охарактеризовано зміну запасу від загальної кількості стовбурів у чистих і змішаних деревостанах. Встановлено, що показник збереження у густих культурах нижчий, ніж у зріджених, і до віку головного користування кількість дерев у насадженнях вирівнюється. Запропоновано для віку стиглості оптимальну кількість стовбурів у чистих і змішаних штучних насадженнях.

Ключові слова: штучні насадження, зруби, обробіток ґрунту, густота культур, склад, запас деревостанів.

Вступ. У спеціальній літературі рекомендації щодо густоти культур різних і суперечливі, що зумовлює потребу у вивченні цього питання залежно від умов місця вирощування, способів створення культур та ведення господарства в насадженнях. Під час створення штучних насаджень значну увагу приділяють питанням густоти культур, яка визначається багатьма факторами [2]. До останніх можна віднести природні умови культивованих ділянок, біологічні особливості порід, які висаджуються, способи створення та вирощування. Разом із тим, вирішення питання з оптимізації густоти культур ускладнюється створенням змішаних лісових насаджень. Так, густіші насадження відрізняються меншою сучкуватістю, мають вищий коефіцієнт форми стовбура, тобто повнодеревність стовбурів збільшується, а збіг при цьому зменшується. Для отримання високих технічних властивостей стовбура необхідна вища зімкнутість деревостану, починаючи з 30-річного віку.

Для встановлення дії механізму регулювання чисельності дерев потрібно володіти даними про насадження, починаючи з їх створення і закінчуючи віком стиглості. Як зазначає Е.Л. Маслаков [3], незалежно від віку, густоти і походження рангові розподіли насаджень дуже подібні. Наприклад, в одних і тих же умовах місцезростання одновікові насадження мають схожі параметри, незалежно від початкової густоти під час їх створення. Відповідно, особливу увагу потрібно приділяти фазі індивідуального росту, в якій з проведенням доглядів чи без них відбувається організація насадження, визначається його характер росту і розвитку. Від фази змикання у насадженні починає функціонувати механізм зворотного зв'язку, який є своєрідним фактором контролю й управління процесами організації популяції лісотвірної породи. При цьому продуктивність насадження перебуває у прямій залежності від тривалості процесу лісовідновлення, інтенсифікація якого може бути досягнута, поряд із використанням високоякісного садивного матеріалу, заходами з поліпшення початкових умов росту лісоутворюючої породи.

Матеріали та методи дослідження. В умовах інтенсивного лісового господарства у насадженнях, як правило, здійснюють регулярні рубки формування та оздоровлення останніх. Тому для розроблення практичних рекоменда-

цій щодо вибору високоефективних насаджень важливе значення має порівняння таксаційних показників деревостанів різної густоти. Зважаючи на це, проведено дослідження стиглих насаджень різного складу та густоти, створених садінням на зрубках за часткового обробітку ґрунту в умовах Київського та Чернігівського Полісся. Лісівничо-таксаційну характеристику деревостанів встановлено за чинними методиками [4].

Результати дослідження. У районі досліджень на зрубках, як і на землях, виведених з-під тимчасового сільськогосподарського користування, зазвичай створювалися чисті культури сосни, хоча до віку головного користування більшість із них перетворювалися на змішані насадження залежно від умов місцезростання. За І.В. Кармановою та ін. [1], у подібних лісорослинних умовах можуть формуватися різні типи лісу, при цьому стабільність приросту деревної маси зумовлюється зміною напруженості конкурентних відносин. Отже, зменшення або збільшення приросту однієї породи компенсується змінами приросту іншої. Причини, що впливають на зміну напруженості між видами, мають різноманітний характер (ґрунтово-кліматичні умови, вік насадження, густина культури, господарські заходи і т. ін.).

Встановлено, що в умовах Броварського лісництва з віком у культурах, за первинної густоти садіння 13,3 тис. шт.га⁻¹, до 76-річного віку в середньому збереглося 465 стовбурів сосни, тоді як за густоти 9,5 тис. шт.га⁻¹ – відповідно 438 (табл. 1). Середня висота культур відрізняється неістотно ($t=1,3$). Середні діаметри цих насаджень залежать від кількості стовбурів, що збереглися.

Табл. 1. Вплив початкової густоти на ріст і розвиток насаджень в умовах свіжих суборів

Номер ПП	Вік, років	Склад	Кількість дерев, шт.га ⁻¹		Середні		Запас, м ³ .га ⁻¹
			висаджено	збереглося	висота, м	діаметр, см	
20	76	10Сз	13300	494	28,7	31,4	479
26	76	10Сз	13300	458	27,8	32,2	454
16	79	10Сз*	9500	616	28,0	31,1	574
18	78	10Сз*	9500	385	28,3	34,9	454
21	77	10Сз	9500	410	27,9	32,0	403
22	77	10Сз	9500	388	27,8	33,0	405
48	76	10Сз	18100	507	27,3	30,8	451
61	76	10Сз*	18100	486	29,5	30,9	467
38	80	10Сз	9500	629	26,3	27,5	434
47	80	10Сз**	9500	645	26,6	29,5	516
45	83	10С**	6800	474	28,5	32,1	479
46	83	10Сз	6800	558	28,3	30,6	508

Примітка: у підрослі дуб звичайний – *, береза повисла – **.

Показник збереження в густих культурах нижчий, ніж у рідких, і до віку головної рубки число стовбурів у насадженнях вирівнюється. Так, у насадженнях із початковою густиною 13,3 тис. шт.га⁻¹ його показник становить 3,5 % від кількості висаджених дерев, із густиною садіння 9,5 тис. шт.га⁻¹ – 4,6 %. У зв'язку з цим запас насаджень дещо вищий ($t=0,6$) у культурах із початковою густиною 13,3 тис. шт.га⁻¹. Хоча зі збільшенням густоти насаджень значення се-

реднього діаметра зменшується, проте сума площ поперечних перерізів зростає (табл. 2). Середня висота насаджень зі збільшенням густоти від 388 до 476 шт.га⁻¹ зростає, потім спостерігається її зниження. При цьому запас стовбурової деревини у рідких насадженнях дещо нижчий, ніж у густіших. Стосовно загального запасу деревини простежуються такі ж закономірності. Наприклад, у 71-77-річних насадженнях з густиною 390 шт.га⁻¹ він на 5-10 % нижчий, ніж у насадженнях з густиною 460 шт.га⁻¹.

Табл. 2. Продуктивність чистих соснових насаджень різної густоти в умовах свіжої субори

Номер ПП	Вік, років	Середнє		Кількість стовбурів, шт.га ⁻¹	Сума площ перерізів, м ²	Запас, м ³ .га ⁻¹			Середній приріст, м ³ .га ⁻¹
		висота, м	діаметр, см			стовбурів	гілок	загальний	
1	71	24,9	25,9	745	39,1	382	51	433	6,1
23	76	28,3	30,4	563	41,1	455	52	507	6,7
17	71	28,4	31,9	497	39,8	443	49	492	6,9
20	76	28,7	31,4	494	38,3	431	48	479	6,3
2	76	30,1	31,8	476	37,7	444	48	492	6,5
26	76	27,8	32,2	458	37,5	409	45	454	6,0
8	76	29,3	33,0	452	38,7	445	48	493	6,5
24	77	28,1	34,2	442	40,8	452	49	501	6,5
21	77	27,9	32,0	410	33,0	362	41	403	5,2
22	77	27,8	33,0	388	33,2	365	40	405	5,2

Очевидно, що співвідношення значень середнього приросту у деревостанах з різною густиною подібне до співвідношення запасів. Поряд із цим, під час аналізу ходу росту середніх модельних дерев за діаметром встановлено, що у насадженнях з початковою густиною 9,5 тис. шт.га⁻¹ приріст за діаметром вищий, ніж у насадженнях із густиною при садінні 13,3 тис. шт.га⁻¹. Як показали результати аналізу ходу росту за висотою, інтенсивність приросту культур з початковою густиною 13,3 тис. шт.га⁻¹ в молодому віці вища ($t=7,8$), ніж культур із густиною садіння 9,5 тис. шт.га⁻¹. Разом із тим, починаючи з 40-річного віку, інтенсивність росту вирівнюється ($t=0,5$) і до 70 років середня висота культур становить відповідно 28,5 і 28,4 м.

Аналізуючи хід росту за висотою насаджень Собичького лісництва, виявлено, що культури з початковою густиною 9,5 тис. шт.га⁻¹ у 15-20-річному віці ростуть інтенсивніше ($t=7,1$), ніж дещо густіші насадження, і відстають ($t=10,2$) у рості за висотою від культур з початковою густиною 6,8 тис. шт.га⁻¹. Після 30-річного віку інтенсивність росту за висотою культур із початковою густиною 9,5 тис. шт.га⁻¹ помітно знижується. У 70-річному віці середня висота цих насаджень була 24,8 м, тоді як культур із густиною садіння 6,8 і 18,1 тис. шт.га⁻¹, відповідно 26,8 і 26,5 м. Разом із тим, дещо вища продуктивність насаджень з початковою густиною 9,5 тис. шт.га⁻¹, – 484 м³.га⁻¹, зумовлюється великою кількістю збережених стовбурів. Так, у насадженнях із густиною садіння 9,5 тис. шт.га⁻¹ до 77-річного віку збереглося в середньому 575 стовбурів, а з початковою густиною 18,1 і 6,8 тис. шт.га⁻¹ – відповідно 479 і 490 шт.га⁻¹. Подібні закономірності росту основних насаджень із різною початковою густиною

встановили О.М. Поляковим та ін. [6, 7]. Отже, густина культур впливає на ріст і розвиток насаджень від створення і до віку стиглості, що зумовлює необхідність визначення оптимальної густоти садіння.

Свого часу Ю.М. Савич вивчав дослідні культури різної густоти, створені у Боярській лісовій дослідній станції з густотою садіння 2,5; 5,0; 11,5; 17,5; 24,0 та 30,0 тис. шт.га⁻¹. Найкращий ріст за висотою у 15-річному віці виявили культури з густотою садіння 5 тис. шт.га⁻¹. При цьому, підвищена густина культур бажана в початковій фазі їх росту – до змикання полог, оскільки в цьому віці велика густина істотно не впливає на зростання окремих дерев. Із зміною віку від 13 до 24 років перевага в запасі переходить від густих до менш густих насаджень [8]. Учений поставив перший дослід зі складання таблиць ходу росту насаджень в умовах Києво-Чернігівського Полісся, за різних режимів вирощування. Як результат, складено порівняльні таблиці ходу росту культур сосни в умовах свіжих суборів, які виростили без доглядових рубань та за помірних доглядових рубань. Так, загальна продуктивність у 70-річному віці насаджень, які не піддавалися догляду, була вищою (на 10-15 %), порівняно з рідкими деревостанами.

Як показали проведені дослідження, на продуктивність культур у віці головного користування, поряд із початковою густотою, впливає інтенсивність доглядових рубань та санітарних рубок у процесі вирощування насаджень. У досліджуваних насадженнях Собичького лісництва під час прохідних рубок вибиралося 10-12 % загального запасу насадження. Відомо, що проведення прохідних рубок спрямовано на збільшення приросту у кращих дерев, підвищення товарності насаджень. За результатами досліджень, після проведення прохідних рубок на ділянці ПП 45 середній діаметр сосни в насажденні у 83-річному віці становив 32,1 см, загальна кількість стовбурів сосни – 474 шт.га⁻¹, запас насадження – 483 м³.га⁻¹ (табл. 3).

Табл. 3. Вплив прохідних і санітарних рубок на продуктивність

Номер ПП	Здійснений захід	Вік, років	Склад	Порода	D, см	Кількість стовбурів, шт.га ⁻¹ живих/усохлих	Запас, м ³ .га ⁻¹
44	Прохідні рубання	83	ІОСз+Дз	Сз Дз	33,4 26,4	439/- 36/-	470 21
45	Прохідні рубання	83	ІОСз+Бп	Сз Бп	32,1 19,8	474/- 18/-	479 4
46	Прохідні рубання	83	ІОСз+Бп	Сз Бп	30,6 11,0	558/13 17/-	508 1
47	Прохідні рубання	80	ІОСз+Бп	Сз Бп	29,5 16,3	645/4 19/0	516 3
48	Прохідні рубання	76	ІОСз+Бп	Сз Бп	30,8 10,0	507/2 62/-	451 3
49	Санітарні рубання	76	ІОСз	Сз	30,9	443/2	403
50	Санітарні рубання	86	ІОСз+Дз	Сз Дз	33,7 26,0	402/9 15/-	430 8
52	Санітарні рубання	84	ІОСз+Дз	Сз Дз	30,3 31,4	745/- 9/-	641 7
53	Прохідні рубання	79	ІОСз+Дз	Сз Дз	31,7 26,8	483/7 5/-	459 3
54	Прохідні рубання	78	ІОСз	Сз	36,3	412/5	528

Разом із тим, на ділянці ПП 46, де за ревізійний період прохідні рубки не виконували, середній діаметр сосни у насажденні знаходився на рівні 30,6 см, кількість стовбурів була 571 шт.га⁻¹, з яких 13 – усохлі. При цьому, незважаючи на кількісну перевагу дерев у насажденні (ПП 46), запас від попередньої ділянки (ПП 45) відрізняється на 26 м³ і становить 509 м³.га⁻¹. Після проведення прохідних рубок на ділянці ПП 54 відбулося підвищення середнього діаметра насадження. Так, за кількості стовбурів 412 шт.га⁻¹, що значно менше, ніж на інших ділянках, які досліджувалися, за винятком ПП 50, середній діаметр насадження досягнув 36,3 см. При цьому простежується залежність середнього діаметра і запасу насаджень від кількості збережених стовбурів. Так, із збільшенням кількості стовбурів значення середнього діаметра насадження зменшується. Запас у чистих соснових насадженнях Броварського лісництва найбільший за наявності 520-560 шт.га⁻¹ дерев у 70-89-річному віці. Зі збільшенням, як і зменшенням кількості стовбурів, виявлено зниження запасу насадження. У змішаних насадженнях максимальне значення запасу відзначається за загальної кількості стовбурів 600-650 шт.га⁻¹. Аналогічну закономірність простежено у зміні запасу крупної деревини залежно від кількості стовбурів насадження.

Нормативно-довідковими матеріалами для таксації лісів [5] у насадженнях свіжих суборів у 80-річному віці рекомендовано дотримуватися показника 625 стовбурів на 1 га. Проведеними дослідженнями в чистих соснових насадженнях встановлено, що за більшої кількості дерев відбувається зменшення запасу насаджень через зниження середнього об'єму стовбурів.

Висновки. Проведені дослідження свідчать, що мішані насадження з 15-20-річного віку зростають інтенсивніше, ніж чисті деревостани. Збільшення кількості стовбурів насадження на 15-20 % супроводжується зниженням середнього діаметра на 4-6 %, при цьому сума площ поперечних перерізів збільшується на 10-15 %. Густі культури в молодому віці ростуть за висотою інтенсивніше, ніж рідкі. Починаючи з 40-річного віку, за вирівнювання густоти насаджень, різниця в інтенсивності росту зменшується.

Найвищий запас деревини встановлено за кількості стовбурів 510-540 шт.га⁻¹ у чистих і 620-670 шт.га⁻¹ у змішаних насадженнях. Подальше збільшення кількості дерев супроводжується зменшенням запасу насаджень через зниження середнього об'єму стовбурів. Отже, для скорочення термінів створення сприятливих умов місцезростання на лісокультурній площі необхідно закладати змішані культури з початковою густотою 10-13 тис. шт.га⁻¹. Подальше регулювання кількості стовбурів потрібно проводити з урахуванням економічних умов під час вирощування насаджень.

Література

- Карманова І.В. Пространственная структура сложных сосняков / И.В. Карманова, Г.И. Суднищина, Н.А. Ильина. – М.: Изд-во "Наука", 1987. – 193 с.
- Гордієнко М.І. Лісові культури / М.І. Гордієнко, М.М. Гузь, Ю.М. Дебринок, В.М. Марурер. – Львів: Вид-во "Камула". – 2005. – 608 с.
- Маслаков Е.П. Формирование сосновых молодняков / Е.П. Маслаков. – М.: Изд-во "Лесн. пром-сть", 1984. – 165 с.
- Никитин К.Е. Методы и техника обработки лесоводственной информации / К.Е. Никитин, А.З. Швиденко. – М.: Изд-во "Лесн. пром-сть", 1978. – 271 с.

5. Нормативно-справочные материалы для таксации лесов Украины и Молдавии / Гос. Комитет СССР по лесному хоз-ву. – К. : Изд-во "Урожай", 1987. – 559 с.
6. Писаренко А.И. Основные подходы к решению вопросов густоты посадки лесных культур / А.И. Писаренко, М.Д. Мерзленко // Лесоведение : науч.-теор. журнал. – М. : Изд-во "Наука". – 1979. – № 2. – С. 49-55.
7. Поляков А.Н. Продуктивность лесных культур / А.Н. Поляков, Л.Ф. Ипатов, В.В. Успенский. – М. : Изд-во "Агропромиздат", 1986. – 241 с.
8. Савич Ю.М. Ріст і продуктивність соснових культур / Ю.М. Савич // Наукові праці лісогосподарського факультету : зб. наук. праць. – К., 1960. – Т. 13, вип. 1. – С. 48-60.

Гриб В.М. Влияние хозяйственных мероприятий на состояние и продуктивность искусственных сосновых древостоев

Исследовано влияние густоты и состава на рост и продуктивность искусственных сосновых насаждений, созданных при частичной обработке почвы на вырубках и землях, выведенных из-под временного сельскохозяйственного пользования. Приведены результаты хода роста по высоте, охарактеризовано изменение запаса от общего количества стволов в чистых и смешанных насаждениях. Установлено, что показатель сохранности в густых культурах ниже, чем в изреженных, и к возрасту главного пользования количество деревьев в насаждениях выравнивается. Предложено для возраста спелости оптимальное количество стволов для чистых и смешанных искусственных насаждений.

Ключевые слова: искусственные насаждения, вырубки, обработка почвы, густота культур, состав, запас насаждений.

Gryb V.M. The Impact of Economic Activities on the State and Productivity of Artificial Pine Stands

The influence of density and composition on growth and productivity of artificial pine plantations which were established at partial treatment of the soil in clearings and lands withdrawn from the temporary agricultural use is studied. Some results of the course of growth in height are provided. The changes in the stock of the total number of trunks in pure and mixed stands are characterised. It is found that the rate of preservation dense cultures is lower than rarefied and by the age of the main using number of trees in plantations is aligned. It is proposed to the age of maturity optimal number of trunks for pure and mixed artificial plantations.

Keywords: artificial plantations, logging, conservation tillage, crop density, composition, growing stock.

УДК 630*905.2(477.54)

Доц. В.В. Назаренко, канд. с.-г. наук;

магістрант В.В. Бабенко – Харківський НАУ ім. В.В. Докучаєва

СТАН І ДИНАМІКА ЛІСОВОГО ФОНДУ СКРИПАЇВСЬКОГО НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНОГО ЛІСГОСПУ

Наведено стан і динаміку лісового фонду Скрипаївського навчально-дослідного лісгоспу. Проаналізовано динаміку лісового фонду в межах категорій земель за період з 1959 по 2012 рр. Представлено розподіл площі за переважаючими породами та встановлено збільшення площі головних лісотворних порід і зменшення другорядних, що свідчить про позитивні методи ведення лісового господарства. Проведено порівняння наявного та оптимального розподілу деревостанів за групами віку, на основі вказаних даних побудовано гістограму. Аналізуючи середні таксаційні показники, зафіксовано значне збільшення віку насаджень і втрати щорічного приросту. Виявлено як позитивні, так і негативні сторони росту та розвитку лісових насаджень.

Ключові слова: лісовий фонд, Скрипаївський навчально-дослідний лісгосп, таксаційні показники, матеріали лісовпорядкування, деревостан, запас, приріст.

Вступ. У сучасних умовах ведення лісового господарства важливо визначити стратегічні напрямки розвитку лісового господарства, при цьому потрібно опиратися на відповідну нормативно-законодавчу основу та володіти об'єктивною інформацією про стан і динаміку лісового фонду. Проведення аналізу дає змогу загалом оцінити та порівняти екологічний стан лісів у різні ревізійні періоди. Важливим показником лісового фонду, що має істотне значення для стабільності й невиснажливості лісокористування, є його розподіл на категорії. Пропозиції з цього питання різноманітні: від збільшення їх кількості [6] до зменшення [9]. Крім цього, для невиснажливого лісокористування необхідні: рівномірний розподіл лісів за територією та віком, відповідність створених насаджень типам лісорослинних умов. Ці проблеми досліджено у численних публікаціях [1].

Матеріали та методика. Вивчення стану та динаміки лісового фонду проведено відповідно до завдання досліджень на прикладі державного підприємства "Скрипаївське навчально-дослідне лісове господарство Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва" [8].

Динаміку лісового фонду в межах категорій земель наведено за матеріалами лісовпорядкування в період з 1959 по 2012 рр. (табл. 1).

Табл. 1. Поділ загальної площі лісового фонду за категоріями лісових ділянок, га

Категорія земель	1959 р.	1967 р.	1979 р.	1989 р.	1999 р.	2011 р.
1. Площа земель лісового фонду	8544,0	8549,0	8562,0	8560,0	8582,0	8582,0
2. Лісові ділянки – усього	8034,0	8019,0	8014,0	8103,0	8320,2	8310,4
зокрема:						
2.1. Вкриті лісовою рослинністю лісові ділянки – разом	7401,0	7765,0	7867,0	7901,0	7889,0	7926,3
зокрема лісові культури	2073,0	2776,0	3083,0	3367,0	3415,0	3608,6
2.2. Незімкнені лісові культури	382,0	210,0	95,0	86,0	105,0	83,3
2.3. Лісові розсадники, плантації	–	–	11,0	17,0	15,8	12,1
2.4. Не вкриті лісовою рослинністю лісові ділянки – усього	251,0	45,0	52,0	99,0	145,1	384,1
зокрема:						
рідколісся	2,0	2,0	6,0	10,0	–	–
згарища, загиблі насадження	3,0	–	4,0	–	–	–
зруби	110,0	23,0	15,0	25,0	45,4	26,2
галявини, пустирі	136,0	20,0	27,0	64,0	99,7	103,4
2.5. Лісові шляхи, просіки, протипожежні розриви	–	–	–	–	165,3	159,1
3. Нелісові землі – усього	510,0	528,0	537,0	457,0	261,8	271,6

Результати дослідження. Протягом досліджуваного періоду виявлено зміни площ земель лісового фонду. Частково це пов'язано з тим, що лісові шляхи, просіки та протипожежні розриви попереднім лісовпорядкуванням (з 1959 по 1999 рр.) обліковували окремою категорією в межах нелісових земель, а відповідно до чинних інструкцій [2] їх віднесено до складу лісових земель.

Характеризуючи лісові ділянки, можемо зазначити, що в період з 1959 по 1967 рр. різко зменшилась площа галявин і пустирів від 136 га до 20 га, що можна пояснити виникненням необхідності заліснення територій, внаслідок великих об'ємів лісозаготівельних робіт як у воєнні, так і післявоєнні роки. З цієї ж причини відбулося зменшення площі зрубів від 110 га до 23 га. Надалі